

Ольга БАБІЧ,

Національна академія Державної прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ДИСКУРСИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті розглянуто основні питання методики педагогічного експерименту з формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, описано зміст етапів експерименту, уточнено критерії, показники та рівні сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Під час експерименту були використані методи групових експертних оцінок, методи статистичної обробки, анкетування, за допомогою яких кількісні показники й одержані під час експерименту дані були узагальнені, систематизовані, виявлені важливі закономірності.

Ключові слова: педагогічний експеримент, комунікативно-дискурсивна культура, офіцери-прикордонники, критерії, рівні, показники.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливості професії офіцера-прикордонника передбачають взаємодію з громадянами, які перетинають кордон; що вимагає поєднання особистісних якостей: комунікабельності, ввічливості, толерантності, пильності, оскільки його діяльність пов'язана з охороною кордонів нашої держави та забезпеченням безпеки в країні. Якість комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників безпосередньо впливає на характер виконання службових завдань та вирішення багатьох соціально-правових проблем, створює необхідні умови зв'язків з різними категоріями населення, дозволяє послідовно й ефективно розв'язувати складні професійні ситуації. Геополітичне розташування України, євроінтеграційні процеси, великий потік людей, що перетинають кордон обумовлюють підвищення якісного рівня комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Відтак, проблема формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників стає особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У нашому дослідженні ми спиралися на роботи вчених, які досліджували питання формування та розвитку різних видів культури як у військових (С. Білявець, Ю. Кудінов, М. Тарнавський, Т. Щеголева,) так і цивільних майбутніх фахівців (Т. Гороховська, Т. Корольова, О. Залюбівська, В. Будянська, Б. Новожилов, В. Дячук, В.Тернопільська, С. Сарновська, Н. Дерев'янка, О. Ходань, О. Рембач, О. Лисевич, В. Михайлюк, А. Дзунда), а також досліджували досягнення науковців з розвитку комунікації (М.Триняк, О. Анісімович-Шевчук, К. Іванова та інші).

Проте, ідея формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників ще не набула достатнього рівня розвитку як у науці, так і в практиці.

Метою статті є виявити особливості формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників й описати методику педагогічного експерименту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний експеримент з формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників було проведено протягом трьох років в Національній академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького (далі – НАДПСУ). Мета й завдання педагогічного експерименту були зумовлені висунутою гіпотезою, а саме: теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників й експериментально перевірити їх ефективність, уточнити критерії, показники, рівні сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Нами було вперше теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-

прикордонників: використання методів навчання, що забезпечують засвоєння екстралінгвістичних знань на засадах міжкультурної комунікації; розроблення і використання міжкультурних тренінгів для розвитку компонентів комунікативно-дискурсивної культури; використання міждисциплінарних зв'язків для розширення фонових знань та їх використання майбутніми офіцерами-прикордонниками у професійній діяльності.

Проведення педагогічного експерименту відбувалося за трьома етапами: констатувальний, формувальний, контрольний. На констатувальному етапі педагогічного експерименту було виявлено вихідний рівень сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників за допомогою підбраного діагностичного інструментарію й уточнених критеріїв і показників (табл. 1). Було уточнено рівні сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників – високий, середній, низький.

Таблиця 1 – Карта організації дослідження рівня сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників

Критерії, показники та індикатори рівня сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників			Діагностичний інструментарій
Критерії	Показники	Індикатори	
Когнітивний	Знання основ мови (стилістичні, лексичні, граматичні, фонетичні аспекти); знання основ процесу спілкування; знання суб'єкта про свої особливості, що проявляються у спілкуванні;	Сформованість вмінь професійного спілкування, знання англійської мови та мови суміжних країн на достатньому рівні, що забезпечує якісне виконання службових обов'язків, а також характеризує сформованість комунікативних навичок	<i>Метод аналізу результатів діяльності.</i> Письмові та дослідницькі роботи курсантів, дозволяють визначити розуміння сутності понять, пов'язаних зі комунікативно-дискурсивною культурою, вміння аналізувати інфор <i>Метод експертних оцінок - для оцінки стану сформованості комунікативно-дискурсивної культури курсантів</i>

Критерії, показники та індикатори рівня сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників			Діагностичний інструментарій
Критерії	Показники	Індикатори	
	Знання про вимоги до професійного спілкування;	Володіння комплексом технологій професійної комунікації	Контент-аналіз змісту відповідей на «незакінчені речення» для визначення уявлень курсантів про комунікацію, дискурс і культуру, визначення розуміння ними своїх можливостей
	Знання формул мовного етикету, норм немовної поведінки		
	Знання соціокультурного контексту; володіння поведінковими зразками	Здатність інтерпретувати поведінкові реакції учасників спілкування	Тестові завдання для визначення обізнаності курсантів щодо основних понять, перевірки знань необхідних для формування комунікативно-дискурсивної культури. Тестові завдання для визначення зацікавленості курсантів щодо формування у себе комунікативно-дискурсивної культури
	Володіння країнознавчою та лінгвокраїнознавчою інформацією		
Володіння екстралінгвістичною інформацією, процесами сприйняття, аналізу, розуміння та створення дискурсів			
Мотиваційно-ціннісний	Усвідомлення суспільних потреб, інтересів, соціальних норм, настанов	Професійна спрямованість (ціннісне ставлення до служби у сфері відповідальності прикордонного відомства, професійний інтерес, прагнення до саморозвитку та самовдосконалювання)	<i>Метод аналізу результатів діяльності.</i> Письмові та дослідницькі роботи курсантів, дозволяють визначити розуміння сутність понять, пов'язаних зі комунікативно-дискурсивною культурою, вміння аналізувати інформацію та обґрунтовувати свою думку.
	Навчально-пізнавальні мотиви, які виражають ставлення до змісту і процесу пізнання, його результатів	Усвідомлення майбутнім офіцером-прикордонником значущості комунікативно-	Тест «Діагностика мотиваторів соціально-психологічної активності особистості»
	Професійні мотиви, зумовлені інтересом до професії	дискурсивної культури як вагомого фактору успішності їхньої майбутньої службової діяльності	Модифікована методика «Дослідження мотивації професійного навчання студентів» В.Г. Каташева

Критерії, показники та індикатори рівня сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників			Діагностичний інструментарій
Критерії	Показники	Індикатори	
	Мотиви самовираження, самовдосконалення; утилітарні мотиви або мотиви власного добробуту	Ціннісне ставлення до формування комунікативно-дискурсивної культури	
Операційно-діяльнісний	Уміння прогнозувати хід комунікативної ситуації	Застосовування здобутих фонових знань на практиці. під час виконання службових обов'язків	Методика Н.Обзорова «Діагностика вольового потенціалу особистості»; Методика Н.Холла «Діагностика емоційного інтелекту» <i>Метод експертних оцінок - для оцінки стану сформованості комунікативно-дискурсивної культури курсантів</i>
	Уміння формувати та обґрунтовувати свою думку		
	Уміння будувати комунікативну поведінку в залежності від основної теми комунікації		
	уміння аналізувати усний та писемний текст з точки зору наявності в ньому явної та прихованої, основної та другорядної інформації		
	Уміння враховувати історичний та історико-культурний контексти		
	Уміння контролювати комунікативну ситуацію		
			1. Тест для визначення соціальної креативності особистості. 2. Тест для визначення здатності до самоосвіти та саморозвитку особистості.

В експериментальну групу було підібрано 78 осіб які навчаються за напрямками підготовки «Право» та «Охорона та захист державного кордону».

У якості контрольної були вибрані навчальні групи того ж року навчання, але які проходили професійну підготовку по традиційній методиці навчання і виховання – 80 осіб, які навчаються: за спеціальністю «Охорона та захист державного кордону» – 46 осіб та 34 особи за спеціальністю «Оперативно-розшукова діяльність». Автором дисертації здійснювалася координаційна і контрольна-аналітична функція, як викладача кафедри англійської мови.

Основним методом оцінювання ступеня сформованості складових комунікативно-дискурсивної культури експериментальної і контрольної груп був метод експертної оцінки, який ґрунтувався на аналізі думок науково-педагогічних працівників і думок курсантів в процесі індивідуальних і групових бесід, відповідей на заняттях, дисциплінованості, ставлення до майбутньої професії і навчання.

На основі вивчення думок науковців [1–3], аналізу стану сформованості комунікативно-дискурсивної культури в НАДПСУ і чинників, які впливають на нього, у дослідженні були розроблені та науково обґрунтовані три рівні сформованості складових комунікативно-дискурсивної культури курсантів. На основі підходу запропонованого у дослідженні В. Райко [3], використана методика оцінки рівня сформованості комунікативно-дискурсивної культури, що розроблена під час дисертаційного дослідження, яка дозволила автору визначати сформованість цієї властивості особистості у курсантів та офіцерів-прикордонників.

Вхідний контроль було проведено на базі НАДПСУ у вересні 2014 року. У цьому етапі експерименту взяли участь 158 курсантів 1 курсу факультету правоохоронної та оперативно-розшукової діяльності (напряму підготовки «Оперативно-розшукова діяльність і право») і факультету охорони та захисту державного кордону (напряму підготовки «Охорона та захист державного кордону»), а також 11 науково-педагогічних працівників, серед яких професори, доценти, старші викладачі та викладачі кафедр. У всіх групах з метою об'єктивності було використано одні й ті ж завдання для оцінки ступеня сформованості складових комунікативно-дискурсивної культури курсантів. Опитування у всіх групах ми проводили за однією методикою; всі курсанти були приблизно в однакових умовах.

Одним з методів ми використали анкетування. Було розроблено анкети та завдання, які дозволили продіагностувати вихідний рівень сформованості компонентів комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників: зокрема когнітивний компонент (знання основ мови

(стилістичні, лексичні, граматичні, фонетичні аспекти); знання основ процесу спілкування; знання суб'єкта про свої особливості, що проявляються у спілкуванні; знання про вимоги до професійного спілкування; знання формул мовного етикету, норм немовної поведінки; знання соціокультурного контексту; володіння поведінковими зразками; володіння країнознавчою та лінгвокраїнознавчою інформацією; володіння екстралінгвістичною інформацією, процесами сприйняття, аналізу, розуміння та створення дискурсів), мотиваційно-ціннісний компонент (комунікативні якості особистості, ціннісні орієнтації в процесі спілкування, адекватність самооцінки, рівень інтересу до професії), операційно-діяльнісний компонент (уміння управляти своєю поведінкою, проявляти такт, уміння розуміти людину, «подавати себе» у професійному спілкуванні, організувати спільну діяльність, запобігати конфліктам або регулювати їх, уміння аналізувати вчинки людини, давати їм правильну соціально-психологічну оцінку).

Беручи до уваги компоненти комунікативно-дискурсивної культури офіцерів-прикордонників, а також результати констатувального експерименту ми запропонували курсантам другого курсу методом самооцінки визначити свій власний рівень комунікативно-дискурсивної культури. За основу у системі оцінювання було вибрано 12-ти бальну шкалу, причому кількість балів від 12 до 9 відповідала високому рівню; 8 – 5 балів - середньому рівню; 4 – 1 бал - відповідали низькому рівню. Отримані результати подані у таблиці 2.

Таблиця 2 – Результати самооцінювання курсантами рівня комунікативно-дискурсивної культури

Рівні комунікативно-дискурсивної культури	Результати самооцінювання	
	абс. од.	у %
Високий	11	9,16
Середній	54	45,00
Низький	55	45,84
Всього	120	100

За допомогою *методу групових експертних оцінок* було визначено змінні величини, необхідні для оцінки стану сформованості комунікативно-дискурсивної культури курсантів.

Важливе значення мали також методи статистичної обробки, за допомогою яких ми кількісні показники й одержані під час експерименту дані змогли узагальнити, систематизувати, виявити важливі закономірності. Наукова література з математичної статистики [4] вказує на те, що у випадку однакового рівня кваліфікації більшості експертів у цій галузі освітньої діяльності, а також у випадку співпадіння показників відносної самооцінки експертів можливо зробити припущення про їх однакову компетентність й у якості інтегральної оцінки застосувати середньоарифметичне їх окремих оцінок.

Таблиця 3 – Рівні комунікативно-дискурсивної культури у першій контрольній групі (n=80, перший зріз) за результатами групової експертної оцінки (факультет правоохоронної та оперативно-розшукової діяльності)

Критерії	Рівні комунікативно-дискурсивної культури					
	високий		середній		Низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
когнітивний	6	7,5	39	48,8	35	43,8
мотиваційно-ціннісний	6	7,5	32	40,0	42	52,5
операційно-діяльнісний	6	7,5	31	38,8	43	53,8
інтегральний	6	7,5	34	42,5	40	50,0

Таблиця 4 – Рівні комунікативно-дискурсивної культури у другій контрольній групі (n=78, перший зріз) за результатами групової експертної оцінки (факультет охорони та захисту державного кордону)

Критерії	Рівні комунікативно-дискурсивної культури					
	високий		середній		Низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
когнітивний	5	6,4	36,0	46,2	37	47,4
мотиваційно-ціннісний	5	6,4	33,0	42,3	40	51,3
операційно-діяльнісний	5,0	6,4	32,0	41,0	41,0	52,6
інтегральний	5	6,4	34	43,2	39	50,4

Отже, як видно с таблиць 3 та 4, результати самооцінювання курсантів та групових експертних оцінок схожі за результатами. При цьому результати показують, що кількість курсантів із високими показниками є незначною, необхідним було проведення ґрунтовних теоретичних і практичних досліджень, які б сприяли покращанню зазначеної сфери.

Для виявлення ефективності формування комунікативно-дискурсивної культури за умов дотримання запропонованих педагогічних умов, був проведений формувальний етап експерименту. У відповідності з обраною метою, завданнями, логікою і методами дослідження рівнів сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників була проведена порівняльна оцінка ефективності на початку та кінці експериментального дослідження.

Результати формувального етапу експерименту свідчать про ефективність розроблених нами педагогічних умов як за окремими критеріями, так і інтегральним критерієм комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників загалом, що підтверджується даними таблиць 5 та 6.

Зокрема, порівняльний аналіз рівнів комунікативно-дискурсивної культури на початку та наприкінці експерименту свідчить про зростання за кожним із критеріїв в експериментальній групі кількості курсантів з високим та середнім рівнями, значне зменшення – з низьким рівнем.

Таблиця 5 – Рівні комунікативно-дискурсивної культури експериментальної групи (n=78, другий зріз) за результатами групової експертної оцінки (факультет охорони та захисту державного кордону) наприкінці експерименту

Критерії	Рівні комунікативно-дискурсивної культури					
	високий		середній		низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
когнітивний	17	21,8	47	60,3	14	17,9
мотиваційно-ціннісний	12	15,4	41	52,6	25	32,1
операційно-діяльнісний	20	25,6	40	51,3	18	23,1
інтегральний	16	20,9	43	54,7	19	24,4

Таблиця 6 – Рівні комунікативно-дискурсивної культури контрольної групи (n=80, другий зріз) за результатами групової експертної оцінки (факультет правоохоронної та оперативно-розшукової діяльності) наприкінці експерименту

Критерії	Рівні комунікативно-дискурсивної культури					
	високий		середній		низький	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
когнітивний	8	10,0	40	50,0	32	40,0
мотиваційно-ціннісний	8	10,0	34	42,5	38	47,5
операційно-діяльнісний	9	11,3	33	41,3	38	47,5
інтегральний	8	10,4	36	44,6	36	45,0

Так, в експериментальній групі за когнітивним критерієм кількість курсантів з високим рівнем зросла на 15,4 %, а в контрольній групі лише на 2,5 %. Відповідно, з середнім рівнем – зросла на 14,1 % в експериментальній і на 1,3% у контрольній групах. Водночас, в експериментальній групі за тим самим когнітивним критерієм кількість курсантів з низьким рівнем зменшилась на 29,5 %, а в контрольній групі лише на 3,8 %.

За мотиваційно-ціннісним критерієм в експериментальній групі кількість курсантів з високим рівнем розвитку зросла на 9 %, а в контрольній на 2,5 %, з середнім рівнем – зросла на 10,3% в контрольній групі – на 2,5%. За цим самим критерієм спостерігається зменшення кількості курсантів експериментальної групи з низьким (на 19,2%) рівнем розвитку деонтологічної підготовки. Водночас, у контрольній групі таке зменшення становить 5 %.

За операційно-діяльнісним критерієм в експериментальній групі кількість курсантів з високим рівнем зросла на 19,2 %, а контрольній лише на 3,8 %, з середнім рівнем – зросла на 10,3 % в експериментальній і на 2,5 % в контрольній групах. Кількість курсантів з низьким рівнем розвитку комунікативно-дискурсивної культури за операційно-діяльнісним критерієм зменшилась на 29,5 % в експериментальній та на 6,3 % у контрольній групах.

За інтегральним критерієм в експериментальній групі кількість курсантів з високим рівнем зросла на 14,5 %, а контрольній лише на 2,9 %, з середнім рівнем – зросла на 11,5 % в експериментальній і на 2,1 % в контрольній групах. Кількість курсантів з низьким рівнем розвитку комунікативно-дискурсивної культури за інтегральним критерієм зменшилась на 26,1% в експериментальній та на 5,1 % у контрольній групах.

Представлені результати дозволяють нам зробити висновок, що застосований нами комплекс педагогічних умов дозволив збільшити кількість курсантів з високим рівнем комунікативно-дискурсивної культури в експериментальній групі.

Результати дослідження показали, що використання традиційних форм в контрольній групі привело до незначної зміни кількості курсантів з високим рівнем комунікативно-дискурсивної культури.

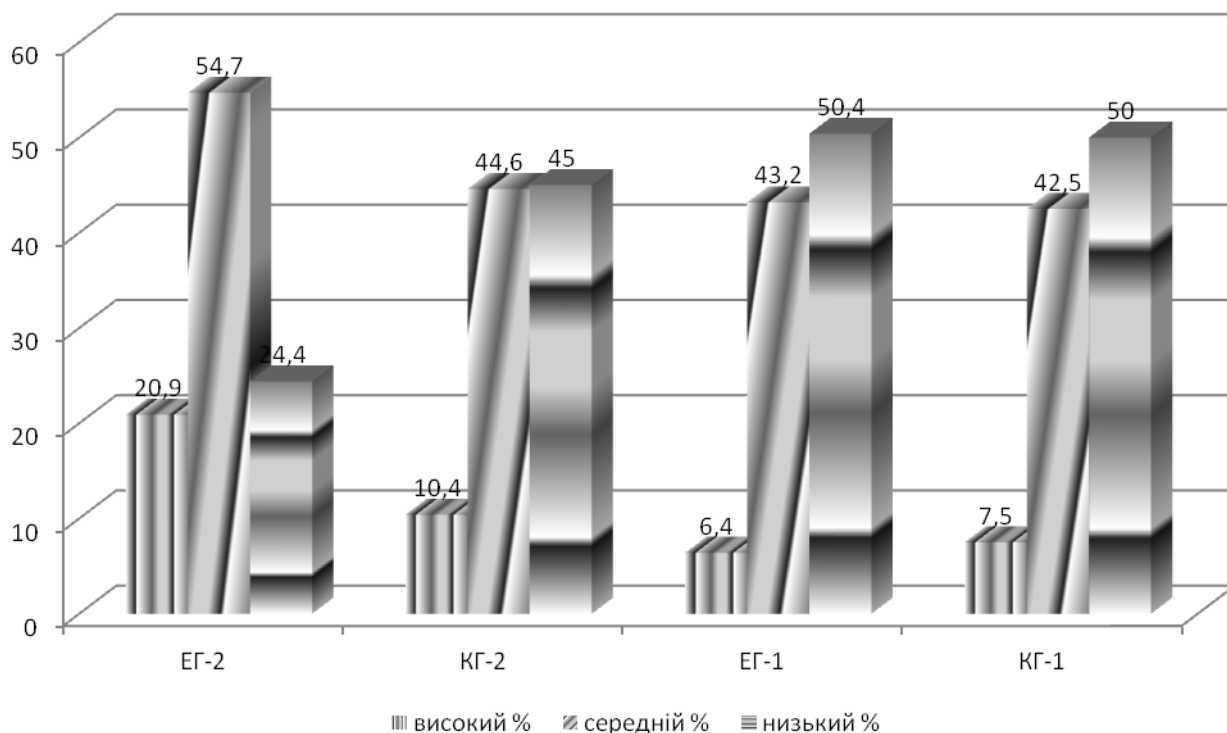

Рисунок – Динаміка зміни комунікативно-дискурсивної культури (у %) майбутніх офіцерів-прикордонників в ході формувального експерименту (у %).

Кількісний аналіз результатів дозволив нам зробити висновок, що наприкінці формувального експерименту у курсантів експериментальної групи на відміну від контрольної спостерігається значне зростання рівня комунікативно-дискурсивної культури. Це наочно видно з рисунку, що доводить правомірність запроваджених педагогічних умов формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Метою контрольного етапу експерименту був аналіз результатів експериментальної роботи щодо перевірки ефективності педагогічних умов формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників. Було виявлено позитивні зміни в обох експериментальних групах.

Аналіз граничних даних підтверджує значне підвищення рівня комунікативно-дискурсивної культури курсантів експериментальної групи. У контрольній групі суттєвих кількісних і якісних змін не відбулося. Тобто, проведене нами експериментальне дослідження підтвердило доцільність впровадження в освітній процес для підготовки майбутніх-офіцерів прикордонників розроблених педагогічних умов формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Висновки. Виділені нами педагогічні умови є достатніми для реалізації процесу формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, про що свідчать позитивні результати формувального експерименту; впровадження умови використання методів навчання, що забезпечують засвоєння екстралінгвістичних знань на засадах міжкультурної комунікації сприяє підвищенню ефективності процесів адаптації і прийняття курсантами іншої культури, формуванню толерантного ставлення до її цінностей, засвоєнню культурних зразків і норм міжкультурної комунікації, створенню сприятливого середовища для комунікації в парному, груповому режимах; впровадження умови розроблення і використання тренінгів для розвитку компонентів комунікативно-дискурсивної культури сприяє засвоєнню знань, умінь, навичок, якими курсанти повинні оволодіти під час навчання у НАДПСУ для того, щоб здійснювати професійну діяльність та ефективно спілкуватися з особами, що перетинають ДК; впровадження умови використання міждисциплінарних зв'язків для розширення фонових знань та їх використання майбутніми офіцерами-прикордонниками у професійній діяльності сприяє самовдосконаленню та самоствердженню курсантів у професійній підготовці, зведе до мінімуму культурний шок, дасть майбутнім офіцерам-прикордонникам необхідне узагальнене розуміння, що дозволить перебороти колишні труднощі спілкування з представниками іншої країни. Кожна педагогічна умова окремо сприяє підвищенню ефективності реалізації процесу формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх

офіцерів-прикордонників, але лише комплекс умов вирішує цю задачу в повній мірі.

Отже, аналіз результатів експерименту засвідчив, що гіпотезу дослідження було підтверджено.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Однак проведена робота не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективою подальшого дослідження полягає у вивченні питань, пов'язаних з розробкою методичних рекомендацій щодо формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки

Список використаної літератури

1. Крук С. Л. Формування моральної культури у курсантів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук / С. Л. Крук. – Хмельницький, 2003. – 167 с.
2. Лапшина В. Л. Професіоналізм в діяльності органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : підручник / В. Л. Лапшина. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 224 с.
3. Райко В. В. Теоретичні і методичні засади формування правової культури офіцерського складу Державної прикордонної служби України : монографія / В. В. Райко. – Хмельницький : НАДПСУ, 2008. – 348 с.
4. Бешелев С. Д. Математико-статистические методы экспертных оценок. М., Статистика, 1974. – 160 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Рабійчук Л. С.

Бабич О. Педагогический эксперимент с формирования коммуникативно-дискурсивной культуры будущих офицеров-пограничников

В статье было рассмотрено главные вопросы методики педагогического эксперимента с формирования коммуникативно-дискурсивной культуры будущих офицеров-пограничников, описано содержание этапов эксперимента, уточнено критерии, показатели и уровни формирования коммуникативно-дискурсивной культуры будущих офицеров-пограничников. Во время эксперимента были использованы методы групповых экспертных оценок, методы статистической обработки, анкетирования, с помощью которых количественные показатели и полученные во время эксперимента данные были обобщены, систематизированные, обнаружены важные закономерности.

Ключевые слова: педагогический эксперимент, коммуникативно-дискурсивная культура, офицеры-пограничники, критерии, уровни, показатели.

Babich O. Pedagogical experiment of formation of communicative and discursive culture of the future borderguard officers

In the article the basic questions of pedagogical experiment with methods of formation of communicative and discursive culture of future borderguard officers were considered; the contents of the stages of the experiment were described; criteria, indicators and levels of communicative and discursive culture of the future borderguard officers were clarified. Pedagogical experiment took place in three stages: constative, forming, control. With the help of diagnostic tools and specified criteria and indicators the output level of formation of communicative and discursive culture of the future borderguard officers was detected during constative stage of the pedagogical experiment. The levels of communicative and discursive culture of the future borderguard officers were specified as – high, medium, low. The pedagogical experiment was conducted during the forming stage to identify the effectiveness of formation of the communicative and discursive culture under the proposed conditions. In accordance with the chosen purpose, objectives, logic and methods of research of levels of formation of communicative and discursive culture of future borderguard officers the comparative evaluation of effectiveness was conducted at the beginning and end of the experimental research. In particular, comparative analysis of levels of communicative and discursive culture at the beginning and end of the experiment indicates the growth in the number of cadets with high and medium levels for each of the criteria in the experimental group, a significant decrease – with low levels. The main method of evaluation the degree of formation of components of communicative and discursive culture in experimental and control groups was the method of expert evaluation which was based on an analysis of the thoughts of teaching staff and cadets in the process of individual and group interviews, answers at the classes, discipline, attitude to the future profession and studies. The purpose of the control stage of the experiment was to analyze the results of experimental work concerning the checking of the effectiveness of pedagogical conditions of formation of communicative and discursive culture of the future borderguard officers. The positive changes were found in both experimental groups. The applied set of pedagogical conditions helped to increase the number of cadets with high level of communicative and discursive culture in the experimental group. The results of research showed that the use of traditional forms in the control group led to minor changes in the number of cadets with high levels of communicative and discursive culture. That means that every separate pedagogical condition promotes the increase of effectiveness of realization of the process of formation of communicative and discursive culture of the future borderguard officers but only the complex of conditions solves this task completely.

Key words: *pedagogical experiment, communicative and discursive culture, borderguard officers, criteria, levels, indicators.*